

Veyysel Ulusoy

Ekonominin

Pusulası

—
Araştırma
İnceleme
—

Prof. Dr. Veysel Ulusoy, Kahramanmaraş Lisesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Ekonometri Bölümü'nde eğitim aldı. Milli Eğitim Bakanlığı Bursu kapsamında hem yabancı dil hem de yüksek lisans ve doktora eğitimi için ABD'ye gitti. Ekonomi-İstatistik alanında yaptığı eğitimleri süresince uluslararası ticaret ve finans ile ekonomik büyüme konusunda çalışmalar yaptı.

Ekonomilerdeki gelişmenin teknoloji ve insan sermayesi yanında dış ticaretin yapısıyla da ilişkili olduğunu ekonometrik modellerle test eden çalışmalara imza attı. Ulusoy, Galatasaray Üniversitesi'nde başlayan öğretim hayatına Bahçeşehir ve Yeditepe üniversitelerinde devam etti.

Ulusoy halen Yeditepe Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu Müdürü ve Finansal İktisat Anabilim Dalı Başkanlığını yürütmektedir.

EKONOMİNİN PUSULASI

Yazan: Prof. Dr. Veysel Ulusoy

Editör: Aslı Güneş, Şöhret Baltaş

Yayın hakları: © 2022 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Haziran 2022 / ISBN 978-625-8344-25-7

Sertifika no: 44919

Kapak tasarımı: Geray Gençer

Sayfa uygulama: Gökçen Yanlı Atmaca

Baskı: Ana Basın Yayın Gıda İnşaat San. ve Tic. A.Ş.

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.

Güven İş Merkezi, No: 6/13 Bağcılar - İSTANBUL

Tel. (212) 446 05 99

Sertifika No: 52729

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Ekonominin Pusulası

Prof. Dr. Veysel Ulusoy

İçindekiler

Teşekkür	9
Önsöz	11
Giriş/Ekonomiye Genel Bakış	13
1. Piyasa Dedikleri Şey Nasıl Çalışır, Kimler Denetler?	32
2. Fiyatların Oluşumu ve Enflasyon Gerçeği	56
Peki ya deflasyon?	63
Enflasyonun diğer yüzü	67
İşsizlik, istihdam ve merkez bankaları	73
Chicago (Şikago) Oğlanları	74
3. İşsizliğin Toplumsal Yükü, Göstergeleri ve Çözüm Yolları	79
Öncelikle insan sermayesi	80
İşgücü piyasasına bakış	84
Nedir bu işgücüne katılım oranı?	93
Çalışanı enflasyona ezdirmemek	95
4. Para, Döviz Kuru, Enflasyon,	
Faiz ve Ekonomik Krizlerin Anatomisi	101
İkili para sistemi, ikili her şey	103
Kuşak kuşak ekonomik krizler	107
5. İstihdam Yaratma Kapasitesi ve Dış Ticaret	117
Enerji açığı ne kadar ciddi bir açık?	120
Yoksullaştıran büyüme ve dış ticaret	123
Küresel rekabet ve ticaret açığı	126
Uluslararası ticaret ve refah artışı: Bebek endüstriler	129
Bir başkadır dışa açıklık: Endüstri-içi ticaret	134
İstihdam dış ticaretin en net fotoğrafıdır	139

6. Fakirleştiren Büyümenin Bir Sonucu: Kırılgan Beşli Üyeliği	141
7. Yapısal Reformlar ve Türkiye Gerçeği	152
Ekonomik reformlar	155
İnsan sermayesinin önemi	157
Tarımda reform ne demek?	160
Şemsiye görevindeki hukuk kuralları	168
Uluslararası ekonomi ve yapısal reformlar	172
8. Ekonomik Özgürlük ve Planlama	176
9. Ekonomik Kalkınma: Nedir, Ne Değildir?	180
Altın Kural	189
Kalkınma politikaları ne demektir, nasıl olmalıdır?	191
10. Türkiye'nin Kaliteli Büyüme Sorunu	197
11. Neden Durmadan Borçlanıyoruz?	
Sorundan Kurtulma Yolu Var mı?	211
Dış borçtan kurtulmak mümkün mü?	221
Yeni, yeniden ahlaki çöküntü	225
12. Döviz Piyasası ve Döviz Yatırımı	231
Döviz kuru, enflasyon ve faiz: Bir özet!	240
13. Üretimin İthalata Bağımlılığı ve Çıkış Yolları	242
Ekonomik büyüme ve ara mal bağlantısı	246
İthal ikamesinin geri dönüşü	249
İthal ikamesi ve ekonomik coğrafya	252
14. Veri Sağlığı	258
Yunanistan'da verilerle oynama skandalı rahatsız edici bir tablo çiziyor	265
Verileri değiştirmenin doğrudan maliyeti: Toplumsal refah kaybı ve sürekli durgunluk	268
15. Enflasyon Araştırma Grubu (ENAG) Gerçeği	273

Teşekkür

Sadece bu kitabın yazım sürecinde değil, hayatın her evresinde tüm yükü paylaşan, özellikle de ekonominin konuşulduğu ENAG'ı (Enflasyon Araştırma Grubu) oluşturma, büyütme ve kamu malı yapma sürecinde emeklerini esirgemeyen sevgili eşim Serap Ulusoy'a teşekkürlerimi sunarım.

Önsöz

Basit anlamıyla tüketici, üretici ve devletten oluşan üç, uluslararası tarafını da kattığımızda dört oyuncudan oluşan bir yapıdır ekonomi. Basit görünse de ekonomi, oyuncular arasındaki ilişkilerin oldukça karmaşık olduğu ve çoğu zaman içinden oldukça zor çıkılan, sorunlar yumağıyla dolu bir süreci ifade eder.

Yapışkan enflasyonu günlük yaşantımızdan çıkarıp atmak çok zordur.

İşsizliği kısa dönemde aşağılara çekmek olanaksızdır.

Merkez Bankası'nın rezervleri eridiğinde onu yerine koymak için çok uzun zamana, çok yoğun emeğe ihtiyaç vardır ve bu, sorunların en büyüğüdür aynı zamanda.

Sürekli bir cari açık ama cılız bir büyümeyle beraber olanından...

Yatırımları besleyen ulusal tasarruf eksikliği, hem de dış borçla bezeneninden. Zordur, hem de çok zordur onu tersine çevirmek...

Ekonomide doğal olarak her zaman sorunlar yumağı oluşmaz. İyi yönetildiği, kararların uygun ve zamanında alındığı dönemlerde halkın refah seviyesi yükselir, büyüme cılız olmaktan çıkar, dış ticaretten gelen kazanımların yeni yatırımlara dönüşmesiyle istihdam artar, üretimin kararlı hale gelmesiyle işsizlik ve enflasyon kendi doğal oranlarına yaklaşır.

Bu nedenle üretim gücünün hacmi yanında onun ne kadar iyi yönetildiği de çok önemlidir. Elektrik piyasası, ulaştırma, madencilik, iletken ve yarı iletken ürüne dayalı sanayilerin stratejik karar alma yöntemiyle mi, yoksa dış sermaye ve yönetim eksenli bir

tarzda mı ele alınması gerektiği kararı bunun belki de en önemli örneğidir.

Bu kitabımızda öncelikle ekonomide piyasa kavramını açıklayarak, değişik özellikleri ve onların toplumsal refahı artırmadaki önemini irdeleyeceğiz. Her bir piyasanın özelliklerine göre refahın şekli de bu incelemenin içinde olacaktır.

Farklı bir bakış açısıyla ele aldığımız diğer konularsa şunlar: Fiyatların gerçekte nasıl oluştuğu; enflasyon gerçeğinin analizi; işsizliğin sadece bir orandan oluşmadığı ve farklı özellikleriyle çok geniş bir çerçevede ele alınması gerektiği; sıkça konuşulan para, döviz, enflasyon ve faizin anatomisi; cılız ekonomik büyümenin ne demek olduğu; ne olduğu pek anlaşılamayan yapısal reformların etraflı bir tanımı ve değeri; kalkınmanın ve teknolojik gelişmenin anahtarlarından biri olan endüstriler arası dış ticaret yapısı.

Bize benzer ülkelerle karşılaştırmalar da yaptığımız analizlerimizde, çözüm yollarının teknik ve yapısal özelliklerine bakarak çıkarımlar yaptık. Diğer bir ifadeyle, her bir ekonomik sorunun çözümünün kendi iç dinamikleri yanında, diğer faktörlerle etkileşimi yoluyla nasıl ele alınması gerektiği üzerinde durduk.

Belki de artık kalıcı hale gelmiş sorunların kökten ortadan kaldırılmasının yöntemlerini tartıştık ve bunun siyasi iradenin kararlı bir bakış açısıyla olması gerektiğini belirttik. Bu kapsamda yeni, yeniden bir imalat sanayii politikasıyla aynı anda uygulamaya konması gereken devlet-köylü işbirliği modelinin (DEKİM) ne demek olduğunu açıkladık.

Ekonominin pusulasının görünümünü ortaya koyduktan sonra yapısal özelliklerine göre analizin yapıldığı ve sorunlara çözüm yollarının sunulduğu bu kitabımızın yol gösterici nitelikte olmasını dileriz.

Saygılarımızla...

Giriş

Ekonomiye Genel Bakış

Dört oyunculu bir oyundur ekonomi...

Bir yanda ulusal ekonominin harcamalar yoluyla yüzde 60'tan fazlasını oluşturan tüketim gücü, yani hane halkı; diğer yanda üretim gücünün önemli ayağı olan firmalarla hem üretici hem de tüketici rolündeki devlet vardır bünyesinde. İşleyişi itibarıyla bir de uluslararası olma özelliği vardır. Talep ve arzın dengeye gelmesi için tamamlayıcı bir unsur olan yanıdır bu uluslararası ekonomi.

Talep tarafının sahibi tüketicidir. Halktır diğer ismi... Emeğini arz ederek gelirini elde eder, önemli bir kısmını harcar, kalanını tasarruf eder. Harcama ve tasarruf oranları değişse de sonuçta hepsi ulusal gelirin artışı için gerekli süreci tamamlar. Harcamayla rafları boşaltır ve dolayısıyla boşalan yerlere tekrar ürün konulması için üretimi tetikler, tasarruflarıyla yatırımlara fon sağlar ve sonuçta üretime destek olur. Diğer bir ifadeyle doğrudan tüketici, dolaylı olarak da üreticidir hane halkı. Bütünüyle geleceği, yani yarını konusunda planlama yapar, geliriyle işgücü arzını dengeli bir şekilde ayarlar, ücretlerin genel seviyesine göre çalışma düzeyini kurar.

İnsan sermayesi, teknolojik seviyeyi belirleyen ana kaynak olan yaratıcılığın da sahibidir. Fiziksel sermayeyi de o ortaya çıkarır ve yarattığı sermayeyle bazen çatışsa da sürekli bir şekilde üretime güç verir. Bu gücü nesiller boyu sürdürecektir nüfusun da ana kaynağıdır ayrıca.

Fiziki sermayeyle işgücünü birleştiren ve üretim gücünün sahibi olan firmalar ise büyümeye yön veren, teknolojik seviyeyi yukarılara taşıyan, yatırım yapan taraftır. Ürettiğini geniş arz zincirinde iç tüketiciye, hatta dış ticaret yoluyla diğer ülkelerdeki talebi karşılamak üzere dış tüketiciye ulaştırır. Firma, ürünün üstüne fiyat etiketini yapıştırır. Bu haliyle fiyatı belirleyen gibi gözükse de hane halkının tepkisiyle oluşan fiyatı kabullenmek zorunda kalır. Yaratılan refahı tüketiciyle paylaşması beklenir ondan.

Gelelim devlete... Onun üretim gücüne, tüketime etkisine ve uyguladığı ekonomi politikalarına.

Devlet, en büyük karar vericidir. En ufak bir işaretiyle birçok denge değişebilir, yenileri oluşabilir. Rasyonellik beklenir ondan. Karar verme, üretim ve tüketim gücüyle yerine göre tekel konumu oluşturup anında ortadan kaldıracaktır. Toplumsal refaha katkı yapacak en büyük kuvvete sahiptir.

Devletin ve onun kurumlarının, ekonomi içindeki faktörleri daha sistemli ve etkin bir şekilde kullanması beklenir. Çünkü devlet ve onu yöneten hükümet hem karar verici hem de tüketici rolünde ekonomik sistemi kuran, onu ayarlayan, biçimlendiren ve etkin kaynak dağılımını oluşturmak için en fazla güce sahip olan birimdir. Devlet hükümet kanalıyla bu gücü beklediği gibi en iyi şekilde kullanmak durumundadır.

Fakat hem tüketim hem de düzenleme amacı bazı durumlarda sınırları aşabilmektedir. İşte tam da bu noktada, kaynak dağılımındaki bozulmalar, tüketim ve tasarruf dengesindeki oynaklıklar ülkede yaşayan vatandaşların tüm ekonomik dengesini derinden etkiler.

Nasıl etkilemesin ki!

Hükümetin,

- Toplumun yaşam tarzı ve refah seviyesinin tersine bir harcamaya alışkanlığı takip etmesi,
- Bu yönetim tarzını bir alışkanlık haline getirmesi ve dolayısıyla devletin bütçesinde oluşan açıklar,

- Denetim eksikliklerinin, etkin olmayan yatırımların yoğunlukla ve kasıtlı olarak toplumun faydası aleyhinde uygulama alanı bulması ve teknolojik yatırımların yerine lüks tüketimin özendirilmesiyle oluşan dış ticaret açıkları,
- Yatırımların dışa bağımlılığı,
- Döviz kurundaki dalgalanmaların etkin politikalarla önlenememesi gibi çok yönlü olumsuzlukları içeren piyasa etkileri mevcuttur.

Bu yönüyle devletin, hükümet kanalıyla uyguladığı ekonomi politikalarının içeriği kadar onları uygulama biçimi ve amaçları da hayati bir nitelik taşır.

Son dönemde, ekonomiyi şekillendiren kararların yapısal özellikleri yanında, onların içerikleri ve söylem tarzlarının da ekonomik dengeleri derinden etkilediği görülmektedir. Bir hükümet sözcüsünün veya karar verici bir kimsenin, örneğin ekonominin yapısı, işleyişi veya benzeri bir özelliğiyle ilgili söyledikleri, sanki parasal bir işlem, yapısal bir değişim tarzı gibi ekonomik faktörleri etkilemekte, bunun sistematik hale gelmesiyle de başta sermaye birikimine, gelir dağılımına ve piyasanın işlerliğine doğrudan veya dolaylı etki etmektedir.

Örneğin son dönemde, faiz ve enflasyon arasındaki ilişkiyi, ekonomik teoride tartışılan ve benimsenen yaklaşımlar dışında konuşmak bile döviz kurunda ve faiz oranında günlük, saatlik, hatta dakikalık olarak etki yaratmaktadır. İlginç olan ise, bu etkinin devamlı bir şekilde beklentilerin aksine gerçekleşiyor olmasıdır. Öyle ki, *faizin bir neden, enflasyonun ise bir sonuç olarak tanımlandığı küçücük bir konuşmadaki ses tonu bile o an döviz kurunu yukarılara taşımak için yeterli olabiliyor*. Bununla da kalmayıp günlerce medyada veya diğer mecralardaki tartışmaların konusu olması nedeniyle, ilk etkiye ek olarak birtakım artçı sonuçlar ortaya çıkarabiliyor. Bu durum doğal olarak bizim gibi gelişmekte olan, en ufak bir dışsal söylem ve haber etkisiyle oynaklığı artan bir ekonomide vücut bulabilmekte ve tartışılması gereken bir yönüyle de belirli gruplar bundan fayda elde etmektedir.

Daha çok örnek verilebilir bu olumsuzluklara...

Ekonominin sadece kendi içindeki faktörlerden şekil bulmadığını, diğer birçok bilim dalındaki faktörlerden etkilendiğini ve hatta medyadaki tartışmalardan kaynaklanan bilgilerin tonundan bile nem kapıldığını biliyoruz artık. İşte tam da bu “nem” ileride açıklayacağımız ve gerçekten de toplumun refahını derinden etkileyen, çoğu zaman da haksız gelir transferi yaratan spekülasyon ve manipülasyona dayalı bir yapıyı açıkça ortaya çıkarabilecek özelliklere sahiptir.

Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki ekonominin hastalığına dayalı bir aksiyon olan spekülasyon ve manipülasyon özü itibarıyla, piyasada veya siyasi arenada kuvveti elinde tutan birimlerin davranışları sonucunda ortaya çıkar. Bu kuvvet bazı zamanlarda piyasa yapıcı bir niteliğe bürünürken, diğer durumlarda siyasi alanda veya bu alanla bağlantılı bir özellik kendini göstermektedir. Çoğu zaman üretimdeki yoğunlaşma kavramının toplumsal faydayı artırması beklenirken, bunun özellikle piyasanın oynak olduğu zamanlarda bir fırsata çevrilerek yanlış yönde kullanılması da bu yönde değerlendirilmelidir.

Esasında, çok konuşulan fakat çoğu zaman yanlış bir içerikte anlatılan ve anlaşılan şu *ekonomik dengeler* kavramını biraz açmakta fayda var. Ekonomik denge temel olarak ürün piyasası ve para piyasası kapsamında fiyat ve miktar göstergelerinin oluşturduğu bir bütündür. Fiyat ve miktarın hangi seviyede dengeye geleceğini yine arz ve talep koşullarından kaynaklanan özelliklerin belirlediğini vurgulamakta fayda var. Dengenin iki unsuru olan fiyat ve miktar, *alt seviyelerde bir birliklilik oluşturduğu gibi, yüksek seviyelerde de kendilerine yer bulabilirler. Diğer bir ifadeyle, hem düşük fiyat hem de düşük miktarlarda en uygun resmi oluşturdukları gibi, fiyatın yüksek, miktarın da yukarılarda olduğu bir resim ortaya koyabilirler.* Bu iki durum da, ekonomik denge kavramını açıkça ifade eder. Yani, denge yukarılarda olduğu gibi, aşağılarda bir yerde de kendine yer bulabilir.

Örneğin, işgücü piyasasında, ücretler ile çalışan sayısı (istihdam) bu piyasanın fiyatını ve miktarını belirler. Burada yüksek ücretlerle düşük istihdam belirli bir dengelyi oluşturduğu gibi,

düşük ücretlerle yüksek sayıdaki istihdam da yeni bir dengeyi ifade edebilir. Dikkat edilirse her iki durumda da ekonomik denge oluşmuştur ve piyasada yenisi oluşana kadar bu denge belirli davranışlarla varlığını sürdürecektir.

Gelelim ürün piyasasına...

Üretimin miktar ve fiyat oluşumu dinamik koşullar altında piyasadaki rekabet gücünden, hükümetin politikalarından, küresel arz talep dengesinden ve finansal piyasaların hareketlerinden etkilenir.

Ürün piyasası, özelliği itibarıyla belki de halkın günlük yaşamda en çok etkileşime girdiği, en çok konuştuğu ve özellikle de cüzdanla en derinden bağlantılı olan piyasadır. Özelliği itibarıyla halkın tüm faaliyetlerini etkiler. Bu piyasanın içinde ürün çeşidi, fiyatlar, enflasyonun ta kendisi, ürettiğimiz ürünlerin değerinin belirlenmesi ve en çok da gelirimizi ilgilendiren konular vardır.

Ekonomideki oynaklığın ilk belirtilerini orada görürüz, fiyatların nasıl etkileşime girdiğini ve cüzdanımızdaki gelirin ürün fiyatlarıyla nasıl iç içe geçtiğini en hızlı burada hissederiz. Bu geniş tartışmaların kaynağını oluşturarak, yapılması gerekenler hakkında geniş yorumları da beraberinde getirir. Çoğu zaman da piyasanın sosyolojik yapısını toplumun dertleriyle bütünleştirip sentezleriz.

Ekonominin pusulası şaşıtığında toplumun dertleriyle bütünleşme, kendini daha açık bir şekilde ortaya çıkartır. Sadece kendi ekonomik sorunlarımızın değil, diğer grupların da yaşadığı ekonomik sorunların nedenleriyle daha derinden ilgileniriz. Ulusal bilincin üst seviyede olduğu ülkelerde bu durum kendini daha açık bir şekilde ortaya koyar. Toplumun geleceği hakkında sorular ve sorgulamalar daha da artar. Öyle ki, bu tartışmalar sokağın her alanına, kahvehane köşelerine, yüksek binalardaki çalışma alanlarına ve sosyal medyadaki mecralara kadar taşınır ve tartışmalar zamanla derinleşerek bazen de faydalı teorilere dönüşür.

Döviz piyasasında ise durum biraz farklıdır...

Dışa açık bir ekonomik politikanın yansımalarının en derinden hissedildiği, ihracat ve ithalatın piyasa dengesinin veya dengesizli-

ğinin dinamik bir şekilde yaşandığı ve küresel fiyat değişimlerinin en hızlı gözlemlendiği bir piyasadır döviz piyasası. Ulusal paranın değerinin küresel piyasalara göre nasıl değiştiğinin bir yansımasıdır. Sabah uyandıığımızda hava durumundan önce döviz kuruna bakmamız, bu piyasanın ne kadar önemli olduğunun göstergesidir.

En garibi de, benzer ülkelerde olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de dövizin bir yatırım aracı olarak görülmesidir... Garip, çünkü ortada ne bir ürün ne de satışı gerçekleştirilen bir hizmet yoktur. Diğer bir ifadeyle, döviz kendi başına bir ürün niteliğinde, hem alınıp hem satılan bir yatırım aracı olarak kabul edilir.

Piyasadaki denge ülkenin ürün ve hizmetler ihracatı yanında, diğer ülkelerden talep ettiği ithal ürünlerin miktar ve değerine bağlı olarak oluşur. Üretim kapasitesi düşük olan, gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler daha çok dışa bağımlı bir özelliğe sahiptir. Ürettikleri ürünlerin teknolojik seviyesi yüksek değildir. Daha çok orta teknoloji veya geleneksel üretime dayalı düşük teknoloji seviyesinde ürünlerdir bunlar.

Bu özellikler sürekli olduğu ölçüde ülkelerin uzun süre orta gelir tuzağında kalma olasılığı daha da artacaktır. Küresel ekonominin her yönüyle inanılmaz bir teknolojik hızla geliştiği göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye ekonomisi benzeri ülkelerin bu hızdan alacağı payları çok iyi bir şekilde tanımlamaları ve ekonomi politikalarını buna göre şekillendirmeleri zorunluluktur. 40 yıldan uzun bir süredir orta gelir tuzağı olarak tanımlanan bir konumda bulunan Türkiye’de, o zamandan beri uygulanan ekonomi politikalarının ülkeyi daha üst seviyelere çıkaracak özelliklerden yoksun olduğunu belirtmek gerekir.

Bu konuyu, detaylı bir şekilde inceleyeceğimiz ve ekonomik büyüme verileriyle birlikte ele alacağımız bölüme bırakarak dış ticaret ve döviz piyasasındaki kısa yolculuğumuza devam edelim.

Bize benzer dışa açık, tam rekabet ortamına yakın bir ekonomide uluslararası ticaret ortamında belirlenen döviz kuru yeni olanaklar yarattığı gibi, üretimde dışa bağımlılığın getirdiği çeşitli üzücü ve istenmeyen sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Bunun belki de en açık örneğini yine kendi ekonomimizde ithalat ürün-

lerinin kompozisyonunda görebiliriz. Öyle bir kompozisyon ki, içinde hâlâ dışa bağımlılığın hissedilir biçimde olduğu ve uzun zamandan bu yana da değişmediği bir özellik barındırmaktadır.

Türkiye'nin ithalat kompozisyonu içinde aramal ve sermaye malı yüzde 90 oranına sahipken, kalan tüketim ürünleri yüzde 10'luk bir alan kapsamaktadır. 1970'li yıllardan bu yana tartışılan ve adına da "ithal ikamesi" denilen ekonomik kalkınma modelinin günümüzde de tartışılıyor olması, sanırsız bu gerçeği daha ne kadar derinden tartışacağımızın ipuçlarını bize sunmaktadır. Uluslararası ticarete ve finans piyasalarına oldukça açık bir orana sahip Türkiye ekonomisinde doğal olarak dövizdeki dalgalanmalar da bu açıklığın ve yukarıdaki kompozisyonun etkisiyle çoğu zaman yüksek seviyelerde olmaktadır.

İlerleyen bölümlerde çözüm önerileri kapsamında, ithalata bağımlılığın teknoloji transferi ve devlet-özel sektör ortak yatırımlarıyla azaltılmasının yollarını açıklayacak ve yöntemlerimizi ayrıntılı bir şekilde belirteceğiz. Özellikle de endüstri-içi dış ticarete dayalı bir ekonomik değişim modelindeki "bebek endüstrilerin" önemini vurgulayarak, bunların Güney Kore başta olmak üzere Pasifik Kıyısı olarak gruplandırılan ülkelerdeki uygulama biçimlerini, kalkınma sürecinde izledikleri yolları ve geldikleri konumları ayrıntılı olarak tartışacağız.

Özetle, günlük hayatta tanımladığımız denge çoğu zaman belki de kabul edemeyeceğimiz olumsuz sonuçların bir göstergesi olabilmektedir. Yüksek fiyat seviyesi ile düşük üretim arasındaki denge buna belki de en güzel örnektir. Bu durumda da denge vardır ama açık bir şekilde bizi üzen bir özelliğe sahiptir. Benzer bir şekilde, düşük fiyat seviyesiyle bağdaşan yüksek hacimli üretim kapasitesi toplumun en çok tercih ettiği, öte yandan üreticinin benimsemediği bir sonucu ifade eder.

Tarlada patates ve soğanın bolca üretildiği bir üretim mevsiminde ürün bolluğunun fiyatları aşağı çekeceği ve üreticiyi üzeceği bir dengeyi tecrübe etmek, günümüz koşullarında bir denge olsa bile, bir sonraki ürün hacmini etkilemesi nedeniyle hem tüketiciyi hem de üretim zincirinde birçok çalışana etkileyebilecek

bir resim ortaya koyabilir. Diğer bir ifadeyle ekonomideki denge kavramı her şeyin olumlu ve tercih edilebilen bir görünümde olmadığıнын ölçüsünü bize verebilir.

Döviz kurundaki dalgalanmayı fiyatlar genel seviyesinden, onun değişiminden, yani *enflasyondan* ayrı incelemek doğru bir yaklaşım değildir. Diğer bir tanımla, döviz piyasasındaki bir gelişme doğrudan veya dolaylı olarak ürün piyasasını, o da işgücü piyasası gibi diğer piyasaları etkileyebilmektedir. Sık sık olduğu gibi, son dönemde Türkiye ekonomisinde yaşanan yüksek enflasyonist baskının döviz piyasasından kaynaklandığı yaklaşımını göz ardı edemeyiz. Örneğin, sadece dövizdeki yüzde 1'lik bir artışın enflasyonu ne kadar yukarı çıkaracağıнын göstergesine bakmakla yetinen bir analiz doğru olmaz. Onu etkileyen faktörlerin tek tek belirlenmesi zorunludur.

Enflasyon, diğer bir ifadeyle fiyatların artış hızı, döviz kurundaki dalgalanmalara doğrudan bağlıdır; ancak ekonomideki üretim süreci, üretim faktörlerinin gelirlerindeki dağılımın dengeli olması ve hükümetin ya da devletin ekonomi politikalarıyla da çok yakından ilgilidir. İstenmeyen bir görünüm olan yüksek enflasyon oranını bu kapsamda sadece döviz piyasasıyla açıklamak ve küresel sorunlara bağlamak sanırım çok kolaycı bir yaklaşım olur ve suçun başkasına atılması da kolaycılığın diğer bir ifadesidir.

2018'den bu yana Türkiye ekonomisinin yaşadığı, bazılarının ekonomik oynaklıklardaki artış, ekonomik türbülans, ekonomik dengelerdeki bozulma ya da ekonomik kriz olarak adlandırdığı bir süreci tecrübe ettik ve etmeye de devam ediyoruz. Esas itibarıyla, tam bir yerli ve milli ekonomik kriz özelliğine sahip olan bu süreci takip eden ve 2020 yılının ilk çeyreğinde küresel kapsamda tam bir buhran niteliğine sahip COVID-19 pandemisi de hayatımıza girmiştir. Bu üst üste gelen iki(z) kriz Türkiye ekonomisine oldukça fazla yük bindirmiştir.

Çoğu ülke doğal olarak, üst üste gelen bu ekonomik darboğazı kolay atlatamaz ve bunun etkisi yıllarca hissedilir. Ancak krizden hemen önceki zaman diliminde ülkenin ödemeler dengesi, dış ticaret dengesi, cari açık veya fazlası, ekonomik büyüme oranı ve

“Ekonominin pusulası şaşıtığında toplumun geleceği hakkında sorular, sorgulamalar ve tartışmalar daha da artar. Öyle ki, bu tartışmalar sokağın her alanına, kahvehane köşelerine, yüksek binalardaki çalışma alanlarına ve sosyal medyadaki mecralara kadar taşınır ve zamanla derinleşerek bazen de faydalı teorilere dönüşür.”

Kamuoyuna açıkladığı gerçek ekonomik ve toplumsal verilerle gündem yaratan ENAG'ın kurucularından olan Prof. Dr. Veysel Ulusoy, enflasyon, ekonomik büyüme, işgücü piyasası ve verimlilik gibi ekonomik değerlere farklı açılardan baktığı; bunları makro ve mikroekonomik düzeyde ayrıntılarıyla ve uluslararası karşılaştırmalı analizlerle tartıştığı bu kitapta ekonominin şaşan pusulasına yeni bir yön öneriyor.

- Fiyatların oluşumu, ev halkı ve üreticilerin davranışlarıyla nasıl değişir?
- **Fakirleştiren büyüme ve kırılgan beşli: Türkiye'nin konumu.**
- Kalkınma ve büyümenin dayanılmaz hafifliği. Ne kadar kalkınıyor ve büyüyoruz?
- **Neden durmadan borçlanıyoruz, bu durumdan çıkmanın yolları nedir?**
- Dövizle yatırım yapılır mı?
- **Gençlik ve gençlerin istihdamı: Kalkınmanın temel anahtarı.**
- Ekonomide temel göstergelerin açığa çıkardığı gerçekler?

